



Ταξίαρχος (Ι) Αθανάσιος Μπινιάρης, MSc
Διοικητής Υπηρεσίας Αεροπορικών Εκδόσεων
Μέλος ΔΣ ΑΑΚΕ (Σύμβουλος)

ΥΠΕΡΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ: ΕΝΑΣ ΥΠΟΥΛΟΣ ΕΧΘΡΟΣ

Ορισμένοι από εμάς φαίνεται να έχουμε υπερβολική πίστη στις ικανότητές μας. Ποιος είναι ο λόγος που αντιστεκόμαστε στην ιδέα ότι ενδέχεται να μην είμαστε καλοί σε κάτι, σε κάποιο θεματικό πεδίο; Φανταστείτε ότι τσακώνεστε με μια αρκούδα grizzly, χωρίς να είστε οπλισμένος. Είστε μόνοι σας εναντίον της αρκούδας σε μια ευθεία μάχη. Ποιος πιστεύετε ότι θα κερδίσει; Σημειωτέον ότι η αρκούδα αυτή είναι παμφάγο ζώο και αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους θηρευτές στον κόσμο. Τι θα λέγατε για μια ευθεία μάχη με έναν κροκόδειλο ή με μια βασιλική κόμπρα ή με έναν αετό;



Αυτές οι ερωτήσεις τέθηκαν σε 1.800 άτομα στις ΗΠΑ, την Άνοιξη του 2021, κατόπιν μιας δημοσκόπησης που διεξήχθη από την εγνωσμένου κύρους βρετανική εταιρεία "YouGov", η οποία εταιρεία βασίζεται στην έρευνα αγοράς και την ανάλυση

δεδομένων, μέσω διαδικτύου. Το 6% των ερωτηθέντων υπολόγισε ότι θα μπορούσε να νικήσει την αρκούδα grizzly, ενώ ένα μικρότερο ποσοστό φαντάστηκε πιθανότητες νίκης εναντίον του κροκόδειλου. Όταν επρόκειτο δε για μια μάχη με τη βασιλική κόμπρα, το 23% των ατόμων δήλωσε ότι θα κέρδιζε. Εν τω μεταξύ, το 38% των ανδρών εκτίμησε ότι θα είχε τη δυνατότητα να κερδίσει έναν αετό. Ίσως κάποιοι από τους ερωτηθέντες να ήταν τύπου «Ταρζάν» και να είχαν εξαιρετικές πολεμικές ικανότητες. Πάντως, το πιο πιθανό είναι να επιδεικνύονταν ή να είχαν καταγέλαστη **υπερεμπιστοσύνη**, η οποία αναφέρεται ευρέως και ως υπερβολική αυτοπεποίθηση.

Τι θα λέγατε, λοιπόν, να προσγειώσετε ένα αεροπλάνο σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, χωρίς να το συντρίψετε και χωρίς να σκοτωθούν οι επιβαίνοντες; Θα μπορούσατε να το πράξετε αυτό, με δεδομένο ότι δεν είστε πιλότοι; Η Kayla Jordan, καθηγήτρια Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο Waikato της Νέας Ζηλανδίας, έκανε την εν λόγω ερώτηση κατά τη διάρκεια μιας έρευνας, που διεξήχθη τον Απρίλιο του 2022. Πάλι, όμως, τα επίπεδα υπερβολικής αυτοπεποίθησης ήταν εντυπωσιακά. Οι μισοί από τους ερωτηθέντες σκέφτηκαν ότι είχαν δύο στις δέκα πιθανότητες να προσγειώσουν το αεροπλάνο με ασφάλεια. Όταν δε στους ερωτηθέντες προβλήθηκε ένα τρίλεπτο βίντεο με έναν εκπαιδευμένο πιλότο να προσγειώνει το αεροπλάνο, έγιναν ακόμη πιο σίγουροι, δηλώνοντας ότι είχαν τρεις στις δέκα πιθανότητες να το προσγειώσουν με επιτυχία. Το ένα τέταρτο των ερωτηθέντων προχώρησε ακόμη περισσότερο, λέγοντας ότι έχει fifty - fifty πιθανότητες να προσγειώσει το αεροπλάνο, χωρίς να το συντρίψει και χωρίς να σκοτωθούν οι επιβαίνοντες.

Έτσι, κάποιοι απάντησαν «ΝΑΙ» σε ένα σενάριο, στο οποίο ξαφνικά αναγκάστηκαν να πάρουν τα χειριστήρια του αεροπλάνου και χωρίς καμιά βοήθεια, ενώ ταυτόχρονα αναγνωρίζουν ότι η προσγείωση ενός αεροπλάνου είναι μια εργασία υψηλής εξειδίκευσης, η οποία απαιτεί μεγάλη τεχνογνωσία. Ένας σημαντικός αριθμός ανθρώπων, χωρίς εμπειρία ή δεξιότητες, πιστεύει ότι έχει τη δυνατότητα να φέρει το αεροπλάνο με ασφάλεια στο έδαφος, ενώ η κοινή λογική υποστηρίζει το αντίθετο, ήτοι ότι δεν θα το φέρει. Οι απόψεις αυτές εκφράστηκαν παρά το γεγονός ότι το τρίλεπτο βίντεο τραβήχτηκε από το πίσω μέρος του πιλοτηρίου και δεν ακουγόταν ήχος, ενώ οι θεατές δεν μπορούσαν να δουν τι έκαναν τα χέρια του εκπαιδευμένου πιλότου από τη γωνία - πλευρά που βρίσκονταν. Ένας άλλος εκπαιδευμένος πιλότος, ο οποίος παρακολούθησε το ως άνω βίντεο, ανέφερε ότι ήταν 100% άχρηστο, δηλαδή ότι δεν μπορούσε να ωφελήσει κάπου.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν κάποια πραγματικά παραδείγματα επιβατών, ελάχιστα όμως, οι οποίοι πήραν τα χειριστήρια του αεροπλάνου και το προσγειώσαν ασφαλώς, όταν ο κυβερνήτης του ασθένησε και κατέρρευσε στο πιλοτήριο. Ενδεικτικά αναφέρεται το γεγονός που έλαβε χώρα στην πολιτεία της Φλόριντας (ΗΠΑ), τον Μάιο του 2022. Ο κυβερνήτης του Cessna 208 έχασε τις αισθήσεις του και το αεροπλάνο

άρχισε να «βουτάει» προς τα γαλάζια νερά του Ατλαντικού Ωκεανού. Ωστόσο, ο επιβάτης στην περίπτωση αυτή, Darren Harrison, κατά τη διάρκεια της πτήσης αλλά και κατά τη φάση της προσγείωσης, είχε το πλεονέκτημα να του μιλάει ένας ελεγκτής εναέριας κυκλοφορίας που ήταν συνάμα και εκπαιδευτής πτήσεων σε 2 τύπους αεροπλάνων. Ένας πολύπειρος πιλότος έχει υπολογίσει ότι η πιθανότητα που έχει κάποιος ανεκπαιδευτος να προσγειώσει ένα αεροπλάνο χωρίς βοήθεια είναι 8-10% περίπου, ήτοι ένα ποσοστό πολύ χαμηλότερο από τα ποσοστά που πολλοί ερωτηθέντες έδωσαν στον εαυτό τους κατά την έρευνα της καθηγήτριας Kayla Jordan στη Νέα Ζηλανδία.

Όμως, η υπερβολική αυτοπεποίθηση δεν εμφανίζεται μόνο σε καταστάσεις κινδύνου. Μια άλλη δημοσκόπηση της φημισμένης εταιρείας “YouGov” ρώτησε 1.500 άτομα εάν θα μπορούσαν να κερδίσουν έναν πόντο σε ένα αγώνα τένις εναντίον της Serena Williams, της νούμερο 1 τενίστριας στην παγκόσμια κατάταξη επί 7 συναπτά χρόνια στο παρελθόν, εάν έπαιζαν μαζί της και ήταν στα καλύτερά τους. Το 12% των ερωτηθέντων ανδρών θεώρησε ότι θα μπορούσε, ενώ στο σύνολο των ερωτηθέντων ατόμων (ανδρών και γυναικών) απάντησε καταφατικά το 7%.

Η οδήγηση οχημάτων είναι ένας άλλος τομέας, όπου έχουμε μια υπερβολική αίσθηση των ικανοτήτων μας. Σε ερωτηματολόγια που έθεσε το Υπουργείο Μεταφορών της Σουηδίας σε οδηγούς οχημάτων στη Σκανδιναβία, το 2019, διαπιστώθηκε ότι οι 93 στους 100 οδηγούς πίστευαν ότι ήταν οδηγοί άνω του μέσου όρου. Ωστόσο, αυτό φυσικά είναι απίθανο να συμβεί στατιστικά, διότι, εάν όλος ο πληθυσμός της Γης αποτελούταν από εξαιρετικούς οδηγούς, σπανίως θα καταγράφονταν τροχαία ατυχήματα - δυστυχήματα. Αυτή η γνωστική προκατάληψη μερικές φορές καλείται φαινόμενο Lake Wobegon, το οποίο πήρε την ονομασία του από την ομώνυμη φανταστική πόλη που δημιουργήθηκε από τον συγγραφέα Garrison Keillor στην πολιτεία της Μινεσότα (ΗΠΑ), στην οποία πόλη όλα τα παιδιά είναι πάνω από τον μέσο όρο σε νοημοσύνη. Το φαινόμενο αυτό συνιστά επί της ουσίας μια τάση για πολλούς ανθρώπους να πιστεύουν ότι είναι πάνω από τον μέσο όρο σε νοημοσύνη, σε αίσθηση του χιούμορ, σε επαγγελματική κατάρτιση, σε ικανότητα κατάδυσης, κλπ. Ένας πιο τεχνικός όρος για την εν λόγω τάση που έχουν πολλοί άνθρωποι είναι η απατηλή ανωτερότητα ή, απλά, το αποτέλεσμα άνω του μέσου όρου. Η απατηλή ανωτερότητα και η υποτίμηση των δυσκολιών μπορούν να οδηγήσουν τους ανθρώπους σε επικίνδυνες αποφάσεις και παράτολμες πράξεις, επιφέροντας συμφορές τόσο για τους ίδιους όσο και ενίοτε για τους συμπολίτες τους. Λησμονούν ότι κανείς από εμάς δεν είναι ακατανίκητος! Για να είναι κάποια άτομα άνω του μέσου όρου, πρέπει βεβαίως κάποια άλλα άτομα να είναι μέτρια και κάποια να είναι κάτω του μέσου όρου, αλλά και πάλι δεν μας αρέσει να τοποθετούμε τον εαυτό μας στην τελευταία κατηγορία.

Φυσικά, λίγη υπερεμπιστοσύνη μπορεί να φανεί χρήσιμη. Θέλουμε τα παιδιά να πιστεύουν στον εαυτό τους και να έχουν μια ευκαιρία για νέες εμπειρίες, γνώσεις και καταστάσεις. Το κλειδί της επιτυχίας έρχεται συχνά από το να παίρνουμε ρίσκα ή/και από το να έχουμε τη δύναμη να ξεπερνούμε τον εαυτό μας. Εάν δείχνετε εμπιστοσύνη στον εαυτό σας, κατ' επέκταση εμπνέετε εμπιστοσύνη και στους άλλους. Είναι πιο πιθανό να σας πιστέψουν, να σας εμπιστευτούν και να σας προωθήσουν, εφόσον εκφράζετε τις απόψεις σας με σιγουριά. Ωστόσο, υπάρχει ένα παράδοξο στοιχείο σε όλη αυτή την ενδυνάμωση της προσωπικής μας αξίας και της τόνωσης της αυτοεκτίμησής μας, σύμφωνα με τη γνωστή στην Ψυχολογία θεωρία Danning - Kruger. Συγκεκριμένα, μετά από αρκετές μελέτες που πραγματοποιήθηκαν, καταγράφηκε ότι οι άνθρωποι που υπερεκτίμησαν περισσότερο τις ικανότητές τους, ήταν οι χειρότεροι όσον αφορά στην πραγματική επίτευξη.

Από πού πηγάζει λοιπόν όλη αυτή η υπερβολική αυτοπεποίθηση; Ένας προφανής παράγοντας είναι ο τύπος της προσωπικότητας. Στον χώρο της αεροπορικής κοινότητας, όλοι ανεξαιρέτως οι πιλότοι, αλλά και τα ιπτάμενα μέλη πληρώματος (αεροναυτίλοι, επόπτες φόρτωσης, μηχανικοί, χειριστές radar, observers, κλπ), έχουν επίπεδα εμπιστοσύνης προς τον εαυτό τους, τα οποία καθορίζονται από την εμπειρία τους, από την εκπαίδευσή τους και, φυσικά, όπως προαναφέρθηκε, από τον τύπο της προσωπικότητάς τους. Σε ορισμένους, η εμπιστοσύνη, εξαιτίας της ιδιάζουσας σχέσης «εμπειρίας - εκπαίδευσης - προσωπικότητας», ανέρχεται σε υπερβολικό βαθμό και φθάνει τα επίπεδα της υπερεμπιστοσύνης. Η λέξη «υπερεμπιστοσύνη» χρησιμοποιείται ευρέως, εν τούτοις δεν έχει προσδιορισθεί επαρκώς. Η συνηθισμένη έννοιά της αποδίδεται όταν θέλουμε να αναφέρουμε ότι ένα πρόσωπο - εν προκειμένω ένας πιλότος ή ένα μέλος ιπτάμενου πληρώματος - διαφαίνεται να είναι ικανοποιημένο με μια κατάσταση και, παρά τις αντίθετες ενδείξεις ή πληροφορίες, δεν είναι ικανό να αξιολογήσει την πραγματικότητα, την οποία αντιμετωπίζει με πνεύμα υπερβολικής αισιοδοξίας. Μια από τις ιδιόρρυθμες φάσεις της υπερεμπιστοσύνης είναι η παράξενη, μετ' επιμονής, αντίστασή μας στις μεταβολές. Ο άνθρωπος που έχει υπερβολική αυτοπεποίθηση γίνεται εμφανώς εχθρικός προς εκείνους, οι οποίοι προσπαθούν να μεταβάλουν τη στάση του, μολονότι ενδιαφέρονται για τη δική του ασφάλεια.

Όλοι μας πρέπει να σχεδιάζουμε το καλύτερο, αλλά να αναμένουμε ότι ίσως επέλθει και το χειρότερο. Διδασκόμαστε από τα λάθη και τις άστοχες κινήσεις των άλλων ανθρώπων, και αυτό είναι το σπουδαιότερο. Δεν είναι απαραίτητο να υποστούμε κάτι για να γνωρίσουμε ότι είναι επικίνδυνο. Οι παρατηρήσεις, οι διαπιστώσεις και οι εμπειρίες γίνονται τρόποι μάθησης. Δεν χρειάζεται να χάσουμε τη ζωή μας για να μάθουμε τον καλύτερο τρόπο ζωής. Ωστόσο, υπάρχει και άλλος τύπος ανθρώπου, εκείνος ο οποίος γίνεται στατιστική του ατυχήματος - δυστυχήματος. Ο εν λόγω τύπος δεν δύναται να μάθει από τους άλλους ή να συνταυτιστεί με άλλους, καθότι πάντοτε

πιστεύει ότι «είμαι άπρωτος, τίποτα δεν είναι δυνατόν να με βλάψει, θα τα καταφέρω και θα αντέξω».

Στις διάφορες δημοσκοπήσεις που θέτουν ερωτήματα αυτής της φύσεως αλλά και στις σχετικές έρευνες που διενεργούνται από έγκριτους επιστήμονες, έχει ήδη αποτυπωθεί ότι, εκτός από τον αντίκτυπο του ναρκισσισμού, το φύλο επίσης διαδραματίζει ρόλο σε αυτές τις καταστάσεις. Οι άνδρες, είτε αγωνίζονται με μια αρκούδα grizzly είτε σε ένα αγώνα τένις εναντίον της Serena Williams, είναι πιο πιθανό να επιδείξουν υπερβολική αυτοπεποίθηση. Φυσικά, το ανδρικό φύλο τείνει να είναι σωματικά πιο δυνατό από το γυναικείο, οπότε θα περιμέναμε να δούμε αυτό το μοτίβο με τέτοιου είδους ερωτήσεις. Όταν πρόκειται, μάλιστα, για την προσγείωση ενός αεροπλάνου, οι άνδρες έχουν επίσης μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση από τις γυναίκες.

Ωστόσο, δεν έχει να κάνει μόνο με το ποιο είμαστε, αλλά και με το τι κάνουμε. Εάν ανατρέξετε στα αποτελέσματα της μελέτης, όπου οι άνθρωποι παρακολούθησαν το τρίλεπτο βίντεο που τραβήχτηκε από το πίσω μέρος του πιλοτηρίου και δεν ακουγόταν ήχος, θα αντιληφθείτε ότι η συγκεκριμένη εμπειρία αύξησε την αυτοπεποίθησή τους. Οι συγγραφείς της μελέτης πιστεύουν ότι ο λόγος, που το βίντεο είχε τέτοιο αντίκτυπο σε εκείνους που το παρακολούθησαν, ήταν ότι λειτούργησε ως εφιαλτήριο για να φανταστούν τον εαυτό τους σε αυτόν τον ρόλο, ήτοι να προσγειώσουν το αεροπλάνο με ασφάλεια. Το προφανές πρόβλημα, κατόπιν της άτοπης και ανεδαφικής αυτοπεποίθησης των εν λόγω θεατών, είναι ότι μπορεί να δημιουργηθούν μεγάλοι μπελάδες. «Εάν πιστεύετε ότι μπορείτε να προσγειώσετε ένα αεροπλάνο όταν δεν μπορείτε, τότε οι υπόλοιποι επιβάτες θα σας είναι ευγνώμονες εάν επιτρέψετε σε κάποιον με περισσότερη εμπειρία να το πράξει».



Εν κατακλείδι, μια **ειλικρινής αξιολόγηση των ικανοτήτων μας** αποτελεί ζήτημα ζωτικής σημασίας. Έτσι, εάν βρεθείτε αντιμέτωποι με μια αρκούδα grizzly, είναι μάλλον καλύτερα να αποφύγετε να τσακωθείτε, αλλά και εάν η Serena Williams σας προσκαλέσει σε έναν αγώνα τένις, ίσως είναι καλύτερα να της πείτε ένα ευγενικό «όχι». Οι φιλάρεσκες σκέψεις περί της ιδιότητας του άτρωτου ατόμου, αφενός στηρίζουν, υποστηρίζουν και ενισχύουν το εγώ και την ψυχή, αφετέρου, όμως, εκθέτουν τη σάρκα και το σώμα σε ποικίλους κινδύνους, και ειδικά στον δικό μας χώρο, τον αεροπορικό, κατά παράβαση των κανόνων του θεσμού της Ασφάλειας Πτήσεων και Εδάφους (ΑΠΕ), σε όλα τα επίπεδα διοικήσεως.

Η υπερεμπιστοσύνη γεννάει ατυχήματα (αεροπορικά, τροχαία, εργατικά)!
Η υπερεμπιστοσύνη φονεύει!

Βιβλιογραφία - Πηγές

1. Σμήναρχος (Ι) Μ. Τσίγκρης (1973). Η υπερεμπιστοσύνη και πως δημιουργείται. Περιοδικό «Η ΠΤΗΣΗ» (τεύχος 81), ΓΕΑ/ΔΑΠΕ.
2. Michael Wildes (2022). When confidence breeds complacency in your flying.
<https://www.redbirdflight.com/landing/pilot-confidence-and-complacency>.
3. Claudia Hammond (2022). The dangers of being over-confident.
<https://www.bbc.com/future/article/20220901-the-dangers-of-being-over-confident>.